

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ**

**ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ І СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ І СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ**

*Присвячено 215-річчю заснування
ХНПУ імені Г.С. Сковороди*

**СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ
В РІЗНИХ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЯХ**

**МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
22 ЛИСТОПАДА 2019 РОКУ**

ХАРКІВ – 2019

УДК 37.015.31:316.42
ББК 74.60
С91

Затверджено редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (протокол № 6 від 05.11.2019 р.).

Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Харків, 22 листопада 2019 р. / за ред. М.П. Васильєвої. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2019. 145 с.

Збірка містить матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої сучасним проблемам професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі, реаліям і тенденціям розвитку професійної діяльності фахівців соціальних інституцій з вирішення актуальних проблем соціальної роботи.

Матеріали представляють інтерес для науковців і практиків у галузі соціальної і соціально-педагогічної діяльності, науковців-початківців (здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів спеціальності «Соціальна робота») й практиків – фахівців соціальних інституцій.

© Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2019.

© Кафедра соціальної роботи і соціальної педагогіки, 2019.

© Васильєва М.П., 2019.

Прокопенко М.В. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО ПРОФІЛАКТИКИ НАРКОЗАЛЕЖНОСТІ СЕРЕД СТУДЕНТІВ.....	119
Солонінкіна О.В. КОМПЛЕКС ЗАСОБІВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ У ВАГІТНИХ ЖІНОК МЕТОДАМИ ДЕЛЬФІНОТЕРАПІЇ.....	122
Степанова Ю.О. КОНСТАТУВАЛЬНИЙ ЕТАП ВИЗНАЧЕННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ГРИ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	126
Токар І.І. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	131
Троян В.Д. ВИМІРЮВАННЯ РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ В УМОВАХ РОЗВИВАЛЬНОГО ЦЕНТРУ.....	134
Відомості про авторів.....	141

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО ПРОФІЛАКТИКИ НАРКОЗАЛЕЖНОСТІ СЕРЕД СТУДЕНТІВ

Науковий керівник - доктор педагогічних наук, доцент Н.Д. Кабусь

У статті розглянуто особливості підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики вживання наркотичних речовин студентами. Запропоновано комплекс заходів, який містить додаткові лекційні заняття, семінар, науково методичний семінар та практичне заняття з цієї проблеми. Наведені результати експерименту з використання цих заходів свідчать про підвищення рівня підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики вживання наркотичних речовин студентами ЗВО.

Ключові слова: профілактика, наркотичні речовини, студенти, соціальні педагоги, лекція, семінар.

The article discusses the features of the preparation of future social educators for the prevention of narcotic use by students. A set of measures is proposed that contains additional lectures, a seminar, a scientific and methodological seminar and a practical lesson on this problem. The results of the experiment on the use of these measures indicate an increase in the level of preparation of future social educators for the prevention of narcotic use by students.

Key words: prevention, narcotics, students, social educators, lecture, seminar.

Постановка проблеми. Різке соціальне розшарування сімей, неврівноваженість психоемоційного фону виховання, соціалізація в умовах знецінення загальнолюдських принципів моралі призводять до порушення соціальної адаптації, яке характеризується зловживанням однією або кількома психоактивними речовинами. Наркоманія поступово стає стилем життя молоді, завдає шкоди близьким, оточуючим наркомана, суспільству в цілому. На тлі наркоманії відбувається зростання злочинності, підвищується ризик зараження на різні інфекційні хвороби, у тому числі СНІД. Вживання наркотиків практично несумісне з якісним навчанням, із трудовою діяльністю, призводить до деформації особистості, зниження загального інтелектуального потенціалу. Відсутня активна протидія поширенню вживання наркотиків, які руйнують психіку молодих людей, призводять до їх смерті. Студенти є досить вразливою категорією, тому що, з одного боку, на них зменшується вплив батьків, а з іншого – збільшується вплив соціального середовища, неформальних спільнот молоді.

Проблема вживання наркотичних засобів молоддю потребує вирішення, перш за все, в законодавчому аспекті. Тому державними нормативно-правовими документами, зокрема, Законом України „Про соціальну роботу з дітьми та молоддю” (2009 р.), Загальнодержавною соціальною програмою „Здорова нація” на 2009-2013 рр. та іншими передбачено необхідність здійснення антинаркотичної профілактики в сучасних умовах, зокрема, комплексу заходів профілактично-реабілітаційного характеру. Однак динаміка зростання кількості наркозалежних серед студентів засвідчує, що здійснювані заходи не є достатніми. Ця ситуація зумовлює необхідність пошуку дієвих методів і технологій профілактичної діяльності, яка здійснюється кваліфікованими спеціалістами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти профілактики вживання наркотичних речовин були досліджені психологами (Н. Бурмака, Н. Максимової, М. Рожкова, Р. Садикова та ін.), педагогами і соціальними педагогами (О. Безпалько, В. Бурлака, Л. Вольнової, П. Гусака, Н. Завацької, Н. Зимівець, І. Звереві, О. Мурашкевича, В. Оржеховської, Н. Пихтіної, В. Приходько, О. Тютюнник, Л. Сущенко та ін.), а також наркологами, криміналістами та іншими фахівцями. Окремі питання підготовки майбутнього

соціального педагога до формування здорового способу життя та профілактики вживання наркотичних речовин висвітлено в працях С. Архипової, В. Гетьман, В. Войтенко, Г. Майбороди, В. Оржеховської, М. Полісадової й ін. Проблеми підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики наркотичної залежності серед старшокласників присвячені праці О. Тютюнник, Ю. Чернецької та інших дослідників.

Водночас, аналіз наукових робіт щодо профілактики наркоманії в студентського середовищі та ролі соціального педагога в цьому процесі свідчить про існування низки суперечностей, зокрема, між: 1) швидким поширенням наркозалежності молоді та інерційністю традиційних підходів до навчального процесу підготовки соціальних педагогів; 2) вимогами до професійних компетентностей соціальних педагогів в напрямі профілактики наркозалежності в студентському середовищі та невідповідністю переліку професійних компетентностей, що формуються у випускників ЗВО зазначеної спеціальності; 3) наявністю наркозалежних людей, залежність яких розвинулась під впливом різних наркотичних речовин, та недостатньою розробленістю відповідних методик роботи з такими людьми.

У врахуванням виокремлених суперечностей **метою статті** є висвітлення особливості підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з профілактики наркозалежності в студентському середовищі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначальною метою професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів у вищому навчальному закладі є процес формування готовності до здійснення професійної діяльності. В контексті нашого дослідження це готовність до профілактики вживання наркотичних речовин студентами ЗВО.

Аналіз наукової літератури свідчить, що підготовка фахівців до ведення профілактичної роботи має бути спрямована на вирішення двох основних груп завдань: виховних (усвідомлення фахівцями соціальної сфери особистої відповідальності за здоров'я і безпеку вихованців, формування готовності до безпосередньої участі в процесі соціально-педагогічної профілактики) і освітніх (формування уявлення про різні аспекти наркотизму молоді) [2]. Специфічними завданнями підготовки соціальних педагогів та працівників до профілактичної роботи є розширення поінформованості майбутніх фахівців про різні аспекти наркотизму, оволодіння ними технологіями та методиками формування у суб'єктів усвідомленого особистісного ставлення до наркотичних речовин, освоєння основних прийомів організації профілактичної роботи в студентському колективі, що передбачає реалізацію комплексу соціальних, освітніх і медико-психологічних заходів, спрямованих на виявлення й усунення причин та умов, що спричиняють поширення та вживання наркотичних речовин, попередження розвитку та ліквідацію негативних особистісних, соціальних і медичних наслідків їх уживання.

Метою антинаркотичної профілактики у ЗВО можна вважати профілактику вживання психоактивних речовин та виникнення залежності від вживання психоактивних речовин серед студентів. Основними завданнями антинаркотичної профілактичної роботи зі студентами є формування особистісної відповідальності молоді за власну поведінку, що зумовить зниження попиту на наркотичні речовини; вироблення життєво важливих психосоціальних навичок.

Проведений науковий пошук свідчить, що профілактика вживання наркотичних речовин може бути первинною, вторинною та третинною. Так, первинна профілактика спрямовується на попередження виникнення вживання наркотичних речовин серед студентів й передбачає реалізацію комплексу заходів, спрямованого на формування актуальних психосоціальних навичок, попередження першої спроби вживання наркотичної речовини. Її метою є створення умов, які сприяють збереженню здоров'я та перешкоджають впливу на людину несприятливих чинників, насамперед, деструктивних впливів групи, а також підвищенню стійкості особистості до несприятливих чинників [1; 2]. Вторинна профілактика зазвичай спрямовується на обмеження поширення фактів вживання наркотичних речовин, що виникають у соціальній групі, та переходу їх у залежність. Результатом цього етапу профілактики є розвинуті у людини уміння чинити опір пропозиціям вживати наркотичні

речовини і рекламі наркотичних речовин. Третинна профілактика переважно є індивідуальною й орієнтується на контингент молодих людей, залежних від вживання наркотичних речовин. Її метою є зниження випадків ускладнень адиктивних захворювань. Під час третинної профілактики застосовуються, насамперед, медичні заходи для зняття ознак фізичної залежності. Пізніше вживаються заходи соціально-педагогічного, освітнього та психологічного спрямування, що запобігають зривам і рецидивам захворювання, сприяють відновленню особистісного та соціального статусу залежної людини, поверненню її в сім'ю, до освітньої установи, до громадсько-корисної діяльності. Результатом такої профілактики є уміння клієнта організувати своє життя, чинити стійкий опір пропозиціям вживати наркотичні речовини. Дослідники виокремлюють також термінальну профілактику, спрямовану на примусове лікування хронічних випадків. Її метою є зняття ознак фізичної залежності (лікування), результатом – готовність клієнта до сприйняття соціально-педагогічного впливу [2].

Для визначення рівня обізнаності студентів щодо проблеми розвитку наркозалежності та її наслідків студентам групи ЕП-21-18 Харківського національного автомобільно-дорожнього університету було запропоновано опитування (в опитуванні прийняли участь 20 студентів), у якому піднімалися питання щодо обізнаності студентів: 1) з проблем вживання наркотиків та їх негативного впливу на фізичне та психічне здоров'я, соціальні наслідки вживання наркотиків; 2) щодо можливостей ефективного лікування наркозалежності.

За результатами опитування було встановлено наступне:

- всі студенти (100 %) знають про існування наркотичних речовин, при цьому 18 студентів (90 %) знають про існування різних видів наркотичних речовин, а 2 студента (10 %) це питання не цікавить;

- 12 студентів (60 %) вважають, що придбати наркотичні речовини нескладно, 5 студентів (25 %) вважають, що складно, 3 студента (15 %) не задумувались над цим питанням;

- 19 студентів (95 %) вважають, що прийом наркотичних речовин призводить до негативних наслідків для фізичного та психічного здоров'я, 15 студентів (75 %) можуть навести конкретні приклади порушення стану здоров'я, 12 студентів (60 %) вважають ці порушення незворотними, 7 (35 %) – зворотними.

Наступним кроком було проведення заняття-бесіди з залученням представника волонтерської організації, яка спеціалізується на наданні допомоги наркозалежним. При повторному проведенні опитувань було виявлено зміну у ставленні до можливості лікування наркозалежності: оборотними порушення здоров'я стали вважати 60 % опитуваних, незворотними 40 %. Але всі учасники опитування відмічали складність процесу лікування наркозалежності.

Для дослідження процесу підготовки майбутніх соціальних педагогів до здійснення діяльності з профілактики вживання наркотичних речовин студентами ЗВО на базі ХНПУ імені Г.С. Сковороди було проведено аналіз навчально-методичного забезпечення, зокрема для дисципліни «Соціальна робота з профілактики адикцій», спеціальності 231 «Соціальна робота», група 32-СР, в ході якого було встановлено, що студенти отримують значний об'єм теоретичного матеріалу, але мають недостатню практичну підготовку.

Для підвищення якості підготовки фахівців до практичної діяльності з профілактики наркозалежності серед студентів у ЗВО нами було розроблено відповідні доповнення до дисциплін циклу професійної підготовки соціального працівника та пропозиції щодо доповнення програми виробничої соціально педагогічної практики завданнями, спрямованими на підвищення рівня організації профілактики вживання наркотичних речовин молоддю.

Дослідження рівня підготовки майбутніх соціальних педагогів проводилось наступним чином. У констатувальному експерименті було проведено моніторингове обстеження рівня підготовки майбутніх соціальних педагогів та працівників до професійної діяльності щодо профілактики наркоманії серед студентів ЗВО. Було проведено опитування

щодо поінформованості студентів з проблем поширення наркоманії, наслідків вживання відповідних речовин та можливостей ефективного попередження та лікування залежних людей. Узагальнені результати констатувального етапу експерименту засвідчили недостатній рівень сформованості готовності до організації профілактики наркоманії серед студентів ЗВО.

На етапі формування було впроваджено комплекс заходів з підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації профілактичної роботи. Цей комплекс містив:

1) лекційне заняття з використанням мультимедійної технології «Світовий досвід профілактики наркоманії та підготовки соціальних працівників до здоров'язбережувальної діяльності»;

2) семінарські заняття «Технологія профілактики наркотичної залежності серед молоді»; «Соціальна реклама як метод профілактики наркотичної залежності у суспільстві»;

4) науково-методичний семінар «Наркотики? Не моя тема!», що мав за мету наукову підготовку майбутніх соціальних педагогів та працівників до створення власного соціально-педагогічного проекту з проблематики профілактики вживання наркотичних речовин студентами (об'єм проекту не більше 3 сторінок, час на представлення проекту – 10 хвилин);

На контрольному етапі проводився аналіз ефективності наведеного комплексу засобів та рівня готовності студентів до профілактичної роботи в контексті дослідження.

Висновки з проведеного дослідження. Проведення повторної діагностики на контрольному етапі експерименту підтвердило, що впровадження розробленого комплексу заходів з підготовки майбутніх соціальних педагогів до профілактики вживання наркотичних речовин підвищило рівень готовності соціальних педагогів до цієї діяльності. Збільшився відсоток студентів з високим до 65 % та середнім до 30 % рівнем знань та вмінь щодо профілактики вживання наркотичних речовин серед студентів ЗВО, що підтверджує ефективність запропонованого комплексу засобів.

Перспективою подальших досліджень в цьому напрямі є висвітлення програми соціально-педагогічної діяльності з профілактики вживання наркотичних речовин в молодіжному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Ключко О. О. Профілактика адиктивної поведінки дітей та молоді у контексті підготовки майбутніх соціальних педагогів: монографія. Суми: ФОП Наталуха А.С., 2013. 172 с.

2. Гусак П.М., Мартинюк Т.А, Сидорук І.І. Профілактика вживання психоактивних речовин підлітками : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2013. 484 с.

Солонікіна О.В.

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

КОМПЛЕКС ЗАСОБІВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ У ВАГІТНИХ ЖІНОК МЕТОДАМИ ДЕЛЬФІНОТЕРАПІЇ

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент О.М.Василенко

У статті розкрито суть понять «засіб», «засоби професійної підготовки». Охарактеризовано компоненти підготовки майбутнього соціального працівника до роботи з формування емоційної стійкості у вагітних жінок методами дельфінотерапії. Наведено комплекс засобів цієї підготовки.

Ключові слова: професійна підготовка, компоненти підготовки, засоби підготовки, соціальний працівник, соціальний працівник, дельфінотерапія, вагітні, емоційна стійкість.